

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בא מציעא - דף ז

עיונים על הדף

מה ההבדל בין כופר במלווה לכופר בפקדון?

שיטת רב חסדא, הכופר בפקדון כשר לעדות ואם כופר בפקדון פסול לעדות. וצריך להבין מה הטעם לחלק בין פקדון להלוואה.

ביאר רש"י ("ד"ה כשר לעדות) שכופר במלווה לא חוששים שהוא גזלן ועתה יעיד שקר, עד שנאמר "אל תשת רשע עד", כיון שמלווה להוצאה ניתנה ואינו מתכוון לכופר ולגזול את המעות, אלא מעוניין לדחות את התביעה לפי שעה עד שישגי את המעות, ואם יודה עתה מיד המלווה יתבע את מעותיו לכן מנסה להרוויח זמן וזכר זה אינו פוסל מעדות כיון שלא בא לגזול אלא רק להרוויח זמן. אולם בכופר בפקדון אין לו טענה שבעקבותיה מעוניין להשתמש בהלוואה זמן, לכן כבר עתה הוא גזלן וחשוד על עדות שקר. בכ"ז הוקשה לרש"י הרי יכול להיות שהחפץ אבד לו ומבקש להרוויח זמן ולדחות את התביעה עד שימצא את החפץ, וא"כ גם בפקדון נאמר שכשר לעדות שהרי בסה"כ מעוניין להרוויח זמן, ביאר רש"י לפי דברי הגמ' (ה, ב) שמדובר שיש עדים שבאותה שעה ראו את הפקדון אצל הנופקד בביתו וידע על כך. (עי' לקמן, ו, א ושם בתוס' ד"ה ספק, שיש עוד סברא במלווה.)

מבואר מדברי רש"י שאף בפקדון לו יהיה סברא שמעוניין לדחות את התביעה ולכן כופר, ולא מחמת גניבה באמת יהיה נאמן. וכך נראה בהגהות מרדכי (אות מיט) שהביא הלכה זו, וכתב ביותר אף בכה"ג שיש עדות שהחפץ ברשות הנופקד אולם היה אומר "אינו ברשותי" ואינו מוכן להישבע ומשלם, לא נפסל לעדות אחרת למרות שפסלו את החמסנים לעדות. ועיי"ש באריכות דבריו.

דברי המרדכי נפסקו להלכה בשו"ע ("ח"מ צב, ד) "התובע לחבירו מלווה שהלווה וכפר אע"פ שמביא עדים להכחישו אינו חשוד כל זמן שלא נשבע אבל הכופר בפקדון היו חשוד אע"פ שלא נשבע והוא שיש עדים שראוהו בידו בשעה שכפר (מיהו אם רוצה לשלם הפקדון אע"פ דעובר על לא תחמוד אינו נפסל)". עכ"ל.

מבואר מדברי ההגהות מרדכי והשו"ע, שאף בכופר במלווה נאמן עדיין על עדויות אחרות כ"ז שלא נשבע, אולם אם נשבע לשקר כבר נקבע בדינו שהוא חשוד על השבועה ולא יהיה נאמן על עדויות. וכך כתב רש"י ("ד"ה הכופר במלווה) "עד שלא נשבע" היינו כל עוד לא נשבע הוא נאמן לעדות אך משעה שנשבע כבר לא נקבל את עדותו שהרי יש עדים כנגדו.

אולם הקצוה"ח (צב, ד) הביא את שיטת הר"ף בשערי שבועות שאף בנשבע אינו נפסל לעדות. וכך הביא הב"י (לד, כח) בשם הר"ב. ובדבר זה בודאי צריך להבין, הרי כל מה שנזכר ברש"י ולעיל שיש לחלק בין במלווה לפקדון זה מחמת שמעוניין להשתמש ולהרוויח זמן במלווה, ובפקדון אין סברא זו, אולם כאשר כבר נמצא שקרן ע"י שנשבע לשקר במלווה, מה טעם יש להכשירו בעדות, הרי לפנינו "אל תשת רשע עד".

ביאר הב"י, שיש לחלק בנגנון השבועה במלווה הדרך להשיבע אם חייב לו או לא, ויש מקום לומר ששבועתו אמת מאחר ורעהו חייב לו מחמת עניין אחר, ולכן לא מחזיקים אותו לרשע כל עוד לא יודעים אנו בודאי (כפי שעולה מדברי הש"ס בספק מלווה ישנה לקמן, ו, א). אבל בפקדון צורת השבועה עם הפקיד אצלו, כאן לא יועיל מה שחייב לו ממון ממקום אחר שהרי הנידון הוא החפץ שהופקד גופא ממילא כאשר העדים מכחישים אותו באותו רגע מוחזק לשקרן. (עי' בקצוה"ח ד, א בסופו, בשם הזוהר)

על איזה מקרה מדובר בדין "הילך"?

אדם תבע מחבור מאה טען הנתבע אני חייב חמישים ו"הילך", לדעת רבי חייא מוגדר כמודה במקצת וחייב שבועה. לדעת רב ששת כופר הכל ופטור משבועה. כתב רש"י ("ד"ה והילך) "לא הוצאתים והן שלך בכל מקום שהם", בפשטות בא רש"י לחדש שאף בהלוואה שייך לומר דין "הילך", היינו למרות שיש כלל בהלוואת ממון ש"מלווה להוצאה ניתנה", אף אם הלווה לא הוציא ולא השתמש בכסף, הגדרת הממון "להוצאה" ולא נחשב שיש תפיסה למלווה באותם המעות מחמת העריון שבעצם ההלוואה והכסף נועד לשימוש, חידש רש"י שאף בהלוואה שייך לומר "הילך" והיינו שאם מוגדר הדבר ש"לא הוציא" את המעות ו"הילך" למלווה א"כ לגבי שאר המעות שנתבע עליהם הוא "כופר הכל" ולא מודה במקצת, חידש רבי חייא שלמרות זאת הוא נחשב כמודה במקצת.

אך בדקדוק לשונו של רש"י כאמור מדובר דווקא בהלוואה שלא הוציאה, ואם היה מוציא את הכסף והיה נותן לו תמורתו כסף אחר, אין זה בכלל "הילך" ובודאי שזה מודה במקצת ולא היו נחלקים בזה רב ששת ורבי חייא, כך למדו הרמב"ם וה"ר"ם בדעת רש"י, א"כ יעלה שבאופן הפשוט יהיה שייך "הילך" אך ורק בפקדון, או כתב הרשב"א באופן שההלוואה היא בשטר ויש שעבוד קרקעות, ובגמ' לקמן (ה, א) מבואר שקרקע מוגדרת ל"הילך". (בדרישה ובפרישה פז, ב תמהו מאוד על הבנה זו ברש"י. ועי' בב"י בשם בעל התרומות שלדבריהם רש"י לא גרס "מלווה" ועיי') דעת הריטב"א כפי שנראה מריהטת לשונו של רש"י לפנינו שיש לחלק האם הוציא את ההלוואה או לא, אם המעות בעין יש כאן "הילך" ואם הוציא את

המעות אין כאן "הילך". (ועי' בשיטת הפני"ו במהלך הסוגיא) עי' בב"ח על הרא"ש (כאן אות ה) ובדבריו לטור (עה, ה) שלמד ברש"י שכתב לדברי רבי חייא, אף אם לא הוציא את הכסף בכ"ז נקרא מודה במקצת ולא כופר הכל. והיות וקו"ל להלכה כשיטת רב ששת שהילך פטור, אפילו שנתן מעות אחרות מוגדר ככופר הכל, וכל מה שרש"י בא להוסיף ולהדגיש זה את חידושו בשיטת רבי חייא.

שיטת הגאונים (הובא ברשב"א ובר"ן) ש"הילך" נאמר ביו בפקדון ובין בהלוואה, וכל דבר שמזמון לתת לו הרי זה בבחינת "הילך" אף שלגבי הלוואה נותן לו מעות אחרים אכן כל שזה מזמון לתת יש כאן דין הילך. אמנם אם המעות בביתו או במקום אחר, אף שהם אותם מעות עצמם שקיבל בעת ההלוואה אין זה מוגדר הילך (ועי' בזה בשו"ת הרשב"א ב, עה). בפקדון אי"צ שיהיה בידו ממש אלא אף בעומדת בגאם מוגדר להילך, שהרי בכל מקום שהיא היא ברשות בעליה שאין בפקדון כבהלוואה "להוצאה ניתנה".

דעת הראב"ד (בשיטת"ק לקמן צח, ב) שאף בפקדון צריך שיהיה אצלו בידו ובלא"ה לא מוגדר להילך.

כתב הרמב"ם (טוען ונטען ג, טו) "מנה וכלי יש לי בידך אין לך בידי אלא הכלי והא לך הרי זה פטור" עכ"ל. חלקו המגיד משנה (שם) והב"י ("ח"מ פז, ד) בלשון הרמב"ם הנזכר, דעת הרב המגיד ששיטת הרמב"ם כהראב"ד שאף בפקדון כדי שיהיה מוגדר "הילך" בעיניו שנמצא בפקדון אצלו בידו. אך בב"י ביאר שמדברי הרמב"ם הנזכר אין ראיה שאפשר שכוונת הרמב"ם שלא בא לומר שהכלי ביד הנתבע אלא בא לאפקידי מאבד הכלי או נשרף ואומר הילך הכלי נמצא בידו. אך עיי"ש שמדקדק דברי הרמב"ם (שם א, ג) "או שהודה במקצת נתנו מיד ואמר אין לך בידי אלא זה והילך וכו' בכל אלו פטור משבועת התורה", כאן להדיא מבואר בדברי הרמב"ם שהפקדון ביד הנתבע ואומר "הילך זה".

סיכום הדף נושא היומ: מודה במקצת מחמת "הילך"

לאחר שדחו את הראיה מהמשנה לדינו של רבי חייא בהודאה במקצת מחמת עדים, **נקטה הגמ'** שיש ראיה להלכה אחרת שאמר רבי חייא, תבע את חבירו מאה ואמר לו **אני חייב אלא חמישים ו"הילך"**, היה צד לומר שמעתה הוא כופר הכל ואין כאן שבועה כיון שאמר "הילך". אך **אמר רבי חייא** שחייב שבועה כמודה במקצת. **וראיתו** מהמשנה שכל אחד תופס בכלל ואנו עדים על החזקתו בחצי ונשבע. **ולמסקנא נוקטת הגמ',** שרבי חייא מודה שבמשנה השבועה היא מתקנת חכמים, אך אם לא היה חייב מהתורה של מודה במקצת ב"הילך", אף במשנה לא היה חייב שבועה. **דעת רב ששת** שהילך פטור משבועה כיון שמוגדר שכופר הכל. **ואין ראיה מהמשנה** כיון שבמשנה מדובר בשבועה מתקנת חכמים.

שטר שכתוב בו שפלגיו חייב לפלוני **סלעים**, או שכתוב **דינרין** ולא מפורט מה הסכום, **לכאוב'** אין לחייב את הלווה יותר משיניים, שזה המיעוט הכתוב בשטר. **ולמעשה** המלווה פטור חמש הלווה טוען שלש, **רשב"א אומר** הרי זה מודה במקצת וישבע, **לדעת ר"ע** טוען משבועה שהרי דיון משיב אבידה ששהו הוסיף לומר שלש, הרי זה משיב אבידה ופטור. **רצו להוכיח מרשב"א** ש"הילך" פטור, שהרי דווקא בטעון לוהו שלש חייב שבועה אך אם היה אומר שניים היה פטור משבועה על אף שמודה בשניים שהרי זה כתוב בשטר (בלשון הגמ' מבואר שהשטר הוא הילך, אך רש"י לא גרס ועיי'). **מבאר הגמ' חייא** לדין הילך, ומה שפטור לרשב"א אם היה אומר שניים, משום **א**. שהשטר מסייע לו כאשר טוען שניים. **ב**. אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. **רצו להוכיח מר"ע** ש"הילך" חייב שהרי בשלש הוא משיב אבידה ופטור אבל בשנים יהיה חייב שבועה וע"ז השטר מסייעו. **נוקטת הגמ'** ששניים פטור לר"ע ומה שכתוב שלש חייב אפקידי מדברי רשב"א, **ובהכרח** צריך לומר שלר"ע שניים פטור שאם היה חייב, היו חוששים להערמה שיטען שלש כדי להיפטר משבועה. **ואין לומר ששיטת ר"ע** היא קושיה על ר"ח שחייב שבועה בהילך, שיעמיד כפי דברי הגמ' ברשב"א **א**. שטר מסייע. **ב** אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות.

מבואר ברבייתא, תבע את חבירו **כלים וקרקעות**, אם הודה על אחד מהם **וכפר בשני** פטור. **הודה על מקצת קרקעות** פטור משבועה היות ואין נשבעין על הקרקעות. **הודה על מקצת כלים** חייב שבועה (-) אף על הקרקעות כיון שמגללים שבועה מהכלים על הקרקעות (רש"י). **הבינה הגמ'** דמיון של הבריות, "כלים וקרקעות", כלומר קרקעות לפנינו וכלים לא, ה"א אם היה תובע **כלים וכלים**, שחלקם כאן (הילך) וחלקם לא, היה חייב שבועה, מבואר שהילך חייב. **נוקטת הגמ'**, שאף בכה"ג פטור, ומה שכתבו "כלים וקרקעות" כדי לחדש את דין נגזול שבועה מכלי על הקרקע. **ומה שלמדנו** הלכה זו בקידושין שמייעו רק דרך אגב של דיון מכירת קרקעות. **כל קרקע היא "הילך"** א"כ למ"ד הילך פטור מדוע צריך פסוק לומר שאין נשבעין על הקרקעות. **א**. בכה"ג שקלקל את הקרקע וחפר בה בורות, זה לא מוגדר "הילך". **ב**. בכה"ג שנתבע כלים וקרקעות הודה על הכלים וכפר על הקרקע.

בדיון שבועה בארבעה שומרים (שומר חנים שומר שכן שואל ושוכר) אמר רבי בר חמא שצריך הודאה וכפירה, **השומר הביתה הגמ'** שההודאה היא "הילך" ומבואר שחייב שבועה. **מבאר הגמ'**, שאין כאן הילך שמדובר שמפקיד טוען נתתי לך ג' פרות ומתו בפשיעה, אמר לו השומר על פרה **א**. לא היו דברים מעולם. **ב**. מתה באונס. **ג**. מתה בפשיעה ואמנם אני צריך לשלם, אך אין זה הילך.